

УДК 802.0(073)

**ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ
АВТОНОМНОГО НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ
З ВИКОРИСТАННЯМ РЕСУРСНИХ ЦЕНТРІВ**

Гончаров Г.В., канд. іст. наук (Харків)

У статті аналізується зарубіжний досвід реалізації принципів автономного навчання іноземної мови через створення й організацію роботи ресурсних центрів самостійної підготовки.

Ключові слова: автономне навчання, ресурсний центр, самостійна підготовка.

Гончаров Г.В. Зарубежный опыт организации автономного обучения иностранным языкам с использованием ресурсных центров. В статье анализируется зарубежный опыт реализации принципов автономного

обучения иностранному языку через создание и организацию работы ресурсных центров самостоятельной подготовки.

Ключевые слова: автономное обучение, ресурсный центр, самостоятельная подготовка.

Goncharov G. V. International Practices in Fostering Language Learning Autonomy via Self-Access Centers. The article analyzes international best practices in implementing the concept of autonomous foreign-language learning through the creation and establishment of self-access centers.

Key words: autonomous learning, self-access center, self-access learning.

У сучасних умовах стрімкого розвитку науки, промисловості, освіти, інформаційних технологій, зростаючої інтеграції українських ВНЗ у світову освітню систему спостерігається постійне підвищення вимог до випускника вишу. Так, у сучасного фахівця має бути сформована низка професійних і загальнокультурних компетенцій, що дозволять йому бути конкурентоспроможним на ринку праці та успішно функціонувати у сфері своєї професійної діяльності. Однією з них є готовність до освіти впродовж усього життя. Для її формування необхідно навчитися працювати «за власним сценарієм», тобто розвивати навчальну автономію.

У цілому навчальна автономія означає готовність і здатність тих, хто навчається, брати на себе організацію та управління своєю навчальною діяльністю. У процесі навчання іноземної мови навчальна автономія передбачає здатність до усвідомленого оволодіння мовою, під час якого студент набуває навички та вміння, що дозволяють йому і надалі здійснювати самоосвіту й самовдосконалення. Одним із найбільш поширених і визнаних методів формування автономії, який тим не менш залишається новою для нас практикою навчання іноземної мови, є self-access language learning (SALL), тобто вивчення мови у системі відкритого доступу до навчальних ресурсів. Інтерес до SALL і автономного навчання реалізувався у появі відповідних ресурсних центрів (self-access centres (SACs)), а також великої кількості публікацій і презентацій [1: 5–36].

На жаль, методика використання ресурсних центрів самостійного вивчення іноземних мов залишається маловивченою у вітчизняній науковій літературі, саме тому автор пропонованої статті звернувся до світового досвіду вирішення цієї проблеми як у теоретичному

вимірі, так і в практичному аспекті. **Метою** даного дослідження є з'ясування найбільш ефективних шляхів реалізації принципів автономного навчання іноземної мови через створення й організацію роботи ресурсних центрів самостійної підготовки.

Дослідження поняття автономії у викладанні та навчанні мов є одним з основних наукових напрямків протягом останніх трьох десятиліть, і в цьому контексті ресурсні центри самостійного вивчення іноземних мов привернули до себе особливу увагу дослідників у 1980–1990-х роках. Ресурсний центр самостійного вивчення іноземної мови у цілому можна визначити як «будь-який спеціалізований об'єкт або установу, навчальні ресурси яких є безпосередньо доступними для тих, хто навчається» [2: 114]. Ресурсні центри нерідко розглядаються як найбільш прямий шлях реалізації концепції автономного навчання, а іноді ці два терміни навіть вважаються синонімами. Однак ресурсні центри є лише одним з можливих засобів стимулювання навчальної автономії, до яких також належать класна аудиторія, вивчення мови за допомогою комп'ютера, дистанційне навчання тощо. Водночас багато викладачів дійсно сприйняли ідею автономії та автономного навчання саме через концепцію вільного доступу до навчальних ресурсів і самостійного користування ними. Забезпечення індивідуальних потреб і реалізація різноманітних стилів навчання, заохочення самостійного навчання через розвиток індивідуальних та ефективних навчальних стратегій поряд із підвищенням ролі інтерактивних технологій у сфері освіти сприяли швидкому поширенню ресурсних центрів з 1980-х років насамперед в умовах діяльності університетів. Мета при цьому полягала у створенні середовища, яке б забезпечувало автономне навчання студентів через самостійне використання ресурсів, що передавались у вільний доступ. Ресурсні центри представляли собою «прагматичне вирішення проблеми задоволення різноманітних навчальних потреб», вимагаючи водночас «фундаментальних змін у розумінні самого освітнього процесу» з огляду на роль і місце в ньому викладача і студента [3:54].

Ресурсні центри можуть бути організовані за різними схемами і моделям, але традиційно вони пропонують широкий асортимент навчальних матеріалів і завдань для самостійного опрацювання, причому як аутентичних, так і спеціально створених для вивчення

мови (підручники, касети, комп'ютерні програми, відеозаписи, компакт-диски тощо). У більшості випадків обладнання включає відеоапаратуру, супутникове телебачення і комп'ютерну техніку. Ресурси організовано й структуровано таким чином, щоб студенти мали можливість самостійно обирати саме ті матеріали і завдання, які є найбільш актуальними для їхніх власних потреб. У межах ресурсних центрів саме навчальні ресурси здатні спрямовувати студентів на автономну діяльність, сприяючи водночас підвищенню рівня володіння мовою і розвитку навичок навчання: «за своєю природою самостійна робота з навчальними матеріалами може забезпечити умови для поступового зменшення залежності студентів від зовнішньої підтримки (наприклад, з боку викладача) і збільшення їхньої здатності діяти незалежно у процесі навчання» [4: 99].

Чимало ресурсних центрів мають у своєму штаті посаду «мовного консультанта». Його основним завданням є допомога і надання консультацій студентам у плануванні й організації їхнього самостійного навчання, зокрема у визначенні і формулюванні їхніх потреб, цілей і завдань. У деяких випадках цю функцію виконують самі викладачі [1: 37–50], і хоча ролі учителя і консультанта є все ж таки різними, поєднання їхніх завдань і підходів у одній особі може дати найкращі результати [3]. У силу своїх обов'язків мовний консультант має можливість отримувати від студента конкретну інформацію стосовно його самостійної навчальної діяльності (цілі, потреби, побажання, підходи, стратегії), щоб запропонувати найбільш оптимальні види роботи, матеріали і методики. Мовний консультант, по суті, є наставником і куратором, який пропонує свою експертну допомогу шляхом консультування, щоб надати студентам можливість знайти автономний шлях вивчення мови, починаючи від осмислення власних установок, уявлень та особистих стилів навчання і закінчуючи визначенням особистих потреб і цілей. Корисні рекомендації і поради щодо роботи мовного консультанта містяться у наукових працях Райлі, Гарднера та ін. [1; 5].

Іншими словами, студентів слід наштовхувати на самоаналіз як у процесі оволодіння навичками самостійного навчання, так і у процесі вивчення іноземної мови, що дозволить їм краще усвідомити власні навчальні потреби і шляхи їх задоволення, а це вже суттєвий крок уперед на шляху до автономного навчання. Паралельне навчання

студентів стратегії навчання й власне іноземної мови здатне зробити вагомий внесок у розвиток автономії [6: 199; 7]. «Допомагаючи студентам розвивати такі когнітивні навички, як здатність встановлювати смислові зв'язки, робити узагальнення і припущення, стимулюючи їхню самостійну роботу й позитивне ставлення до вивчення мови за межами аудиторії» [8: 252], можна активізувати довгострокові навички автономного навчання. У цьому сенсі ресурсні центри здатні стати важливим інструментом виховання студента, озброєного ефективною стратегією вивчення мови, а також створити умови, за яких ефективність володіння іноземною мовою буде вимірюватись не лише здатністю «виживати» у низці ситуацій спілкування, а й тим, як досвід оволодіння іноземною мовою сприяє засвоєнню і розумінню студентами методів самостійного навчання [9: 138].

Оволодіння методами навчання, націленими на розвиток автономії студента, передбачає як когнітивні, так і метакогнітивні аспекти: осмислення і розуміння процесів самостійної роботи, а також власних настанов і стратегій, що використовуються в рідній, першій та/або другій іноземній мовах. Це є фундаментальним кроком у формуванні справжньої дво- або багатомовної компетенції.

У науковій літературі зібрано і проаналізовано чимало прикладів реалізації такого підходу саме з використанням ресурсних центрів. Так, в Інституті англійської мови при Університеті королеви Вікторії у Веллінгтоні (Нова Зеландія) розроблено спеціальний курс, який поєднує в собі п'ять елементів, що забезпечують ефективне вивчення мови і розвиток автономії студентів: діалог між студентом і викладачем, засвоєння конкретних мовних тем, завдання і матеріали для опрацювання в аудиторії, книга обліку діяльності студента й, нарешті, методика використання ресурсного центру самопідготовки. Усі ці аспекти сприяють успішному навчанню [10: 114]. Ще одним цікавим прикладом є навчальний модуль (20 кредитів) для студентів-першокурсників «Управління процесом навчання мови в університеті» (Managing Language Learning@University), що ставить за мету засвоєння студентами стратегій і навичок самостійної роботи, зокрема у таких аспектах, як управління часом і навчальними ресурсами, користування матеріалами ресурсного центру, оволодіння лексиною, навчання аудіювання, читання, письма тощо [11: 399].

У ресурсному центрі Університету Халла, де здійснюється цей проект, також проводять семінари з окремих аспектів вивчення мови, включаючи «планування мовленнєвих завдань, моніторинг успішності й самооцінювання, управління часом і навчальними ресурсами, узгодження очікувань, удосконалення навичок аудіювання, користування Інтернетом для вивчення мови, оволодіння граматику, поповнення словникового запасу і мнемонічні прийоми тощо [11: 399]. Подібна робота здійснюється і в ресурсному центрі Інституту мовної освіти у Гонконзі, де до того ж проводиться регулярно анкетування з метою підтримки зворотного зв'язку зі студентами і постійного вдосконалення роботи центру в напрямку підвищення ефективності автономного навчання [12:159-163].

Таким чином, досвід закордонних ВНЗ свідчить про те, що ресурсні центри стають одним з найдієвіших засобів формування автономності студентів і забезпечення успішності їхньої самостійної навчальної діяльності за умови органічної інтеграції ресурсного центру в навчальні плани і програми ВНЗ, що передбачає тісну взаємодію зі студентами передусім на початковому етапі, навчання їх основ самостійного вивчення мови, а також формування навичок самоаналізу й оцінювання ефективності такої роботи.

Аналізуючи роль ресурсних центрів в організації автономного навчання, не можна залишити поза увагою такий важливий аспект, як вивчення мови за допомогою комп'ютера (CALL – computer aided language learning). Сучасний рівень розвитку новітніх інтерактивних технологій дозволяє створити ідеальні педагогічні умови для повноцінного втілення концепції автономного навчання. Поряд зі згаданими вище заходами з підтримки діяльності ресурсних центрів, розробка комп'ютерних завдань для самостійного розвитку різних видів мовленнєвої діяльності є додатковим дієвим засобом реалізації автономності студента. У цьому напрямку рухається переважна більшість сучасних ВНЗ, зокрема університети Калабрії, Падуї, Сієни, Окленда, Мельбурна тощо [11; 13; 14]. Комп'ютерні навчальні матеріали для самостійного засвоєння мають супроводжуватися чіткими, зрозумілими інструкціями, порадами і методичними вказівками, вправами для самоконтролю, а також повинні становити пізнавальний інтерес для студентів, у тому числі з метою підвищення їхньої мотивації.

Так, ще у середині 1990-х років створений спеціально для мультимедійного ресурсного центру при Інституті мов Оклендського університету пакет мультимедійних навчальних програм з італійської мови для початківців був ретельним чином продуманий, щоб скласти органічну і невід'ємну частину відповідного аудиторного курсу. Електронний курс для ресурсного центру містив також низку контролюючих і тестових вправ, які розкривали рівень засвоєння та якість знань вивченого матеріалу. Зміст мультимедійних програм для самостійної роботи безпосередньо відповідав практично всім складовим елементам і аспектам курсу, що вивчався під керівництвом викладача. Такий підхід повністю себе виправдав, що можна з упевненістю стверджувати, ґрунтуючись на відгуках студентів й аналізі динаміки поліпшення їхньої успішності в результаті запровадження комп'ютерного курсу, розробленого Оклендським університетом.

Відвідування мультимедійного ресурсного центру було включено у навчальний розклад у додаток до аудиторних занять. На першому етапі заняття в ресурсному центрі проводилися за участі викладачів і лаборантів-інструкторів, проте незабаром учні швидко набували необхідний досвід роботи з комп'ютерним курсом і вільно обходилися без чиеїсь сторонньої допомоги [13; 14].

Під час досліджень практичної ефективності курс отримав високу оцінку і позитивні відгуки з боку студентів за такими аспектами, як підвищення мотивації та інтересу до навчання, інтерактивність, різноманітність завдань, корисність, полегшення процесу навчання, підвищення якості знань, можливість задавати індивідуальний темп подачі матеріалу та виконання вправ. У результаті наприкінці семестру викладачі курсу стали свідками реального покращення успішності студентів, підвищення їхньої автономії, якості знань, мотивації, зниження рівня психологічної напруги й дискомфорту на аудиторних заняттях. У цілому це забезпечило більш позитивне ставлення студентів до вивчення мови і збільшило їх незалежність від викладача у процесі навчання [13; 14].

Нарешті, варто згадати ще один цікавий засіб розвитку автономії навчання на базі ресурсних центрів – блоги. В умовах діяльності ВНЗ блоги можуть виконувати корисні освітні функції: проведення групових обговорень, самоаналіз та осмислення досвіду самостійного

вивчення мови. Наприклад, мовний центр Мессінського університету розробив спеціальний проєкт на основі блогу, присвячений навчанню англійської мови з використанням сучасних технологій, таких як подкастинг. При цьому метою також є сприяння обміну досвідом навчання і розвиток навичок самостійної роботи й пізнавальної рефлексії. Ще одним прикладом особистісно-орієнтованого використання блогів можна вважати веб-сайт мовного центру Веронського університету. На цьому веб-сайті є розділи, присвячені не лише суто вивченню мови, а й осмисленню процесу навчання. У розділі «Нагальні питання» студенти обговорюють актуальні для них аспекти оволодіння іноземними мовами, діляться власним навчальним досвідом, допомагають один одному. Цей блог є прикладом того, як самостійне навчання можна стимулювати та здійснювати шляхом спільної роботи і взаємодії студентів, включаючи різноманітні аспекти вивчення мови, метакогнітивний аналіз і реалізацію навчальних стратегій. Окрім того, форуми і блоги можуть стати середовищем для справжнього спілкування й обміну цікавим досвідом оволодіння мовами [2: 131–141]. Використання форумів і блогів з метою підтримки різних аспектів навчання може стати ефективним засобом інтегрування аудиторного курсу і навчального матеріалу, призначеного для самостійного доступу й опрацювання, а також створює умови для самоаналізу і пізнавальної рефлексії студентів, що у свою чергу сприяє їхній автономії, розширюючи функціональні можливості ресурсних центрів.

Таким чином, автономія у вивченні іноземної мови складається з комплексу тісно пов'язаних між собою аспектів, у тому числі когнітивних та емоційних, які передбачають здійснення студентом безпосереднього контролю над змістом, стратегіями і методами навчання, а також процесом вживання мови. Це означає спрямування навчальної роботи студентів на шляху до їхньої автономії через аудиторні заняття, інтерактивні методи навчання, а також створення ситуацій, у яких студенти можуть поступово застосовувати і розвивати власні навички автономної діяльності за межами аудиторії. У цьому сенсі ресурсні центри та мовні консультанти, як свідчить проаналізований нами зарубіжний досвід, є надзвичайно важливим інструментом реалізації автономії навчання, здатним не лише забезпечити студентів ефективними навчальними матеріалами,

а й надати їм необхідну методичну підтримку. Допомога студентам у самопідготовці не обмежується лише забезпеченням доступу до тих чи інших навчальних матеріалів і наданням методичних указівок щодо того, як ними користуватися. Вона повинна в першу чергу відкривати студентам «доступ до самих себе» шляхом стимулювання їхньої пізнавальної рефлексії, самоаналізу й осмислення власної навчальної діяльності. Саме на це має бути націлена діяльність ресурсних центрів і мовних консультантів, а також зміст навчальних курсів і семінарів з основ самостійної навчальної роботи, методика впровадження комп'ютерних вправ, блогів й інтернет-форумів. Саме за таких умов ресурсні центри і мовні консультанти здатні зіграти вирішальну роль у втіленні принципів автономного навчання з урахуванням сучасних вимог до якості вищої освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Gardner D. Establishing Self-Access – from Theory to Practice / D. Gardner, L. Miller. – Cambridge : Cambridge University Press, 1999. – 277 p.
2. Benson P. Teaching and Researching Autonomy in Language Learning / P. Benson. – London : Longman/Pearson, 2001. – 283 p.
3. Sheerin S. An exploration of the relationship between self-access and independent learning / S. Sheerin // Benson and P. Voller (Eds.), *Autonomy and Independence in Language Learning*. – London : Longman, 1997. – P. 54–65.
4. Littlewood W. Self-access: why do we want it and what can it do? / W. Littlewood // Benson and P. Voller (Eds.), *Autonomy and Independence in Language Learning*. – London : Longman, 1997. – P. 79–99.
5. Riley P. The guru and the conjurer: aspects of counselling for self-access / P. Riley // Benson and P. Voller (Eds.), *Autonomy and Independence in Language Learning*. – London : Longman, 1997. – P. 114–131.
6. James C. Language Awareness in the Classroom / C. James, P. Garret. (eds.). – London : Longman, 1991. – 360 p.
7. Dickinson L. Self-instruction and Language Learning / L. Dickinson. – Cambridge : Cambridge University Press, 1988. – 320 p.
8. Bolitho R. Ten Questions about Language Awareness / Bolitho R. et al. // *ELT Journal*. – 2003. – Vol. 57 (3). – P. 251–259.
9. Hawkins E.W. Foreign Language Study and Language Awareness / E.W. Hawkins // *Language Awareness*. – 1999. – Vol. 8. – No.3/4. – P. 124–142.

10. Cotteral S. Promoting learner autonomy through the curriculum: principles for designing language courses / S. Cotteral // *ELT Journal*. – 2000. – Vol 54 (2). – P. 109–117.
11. Vettorel P. Which (New) Role for Self-access Centres? / P. Vettorel // *Bi- and Multilingual Universities: European Perspectives and Beyond*. – Bolzano : Bolzano University Press. – P. 393–406.
12. Star M. Learning to Improve: Evaluating Self-Access Centers / M. Star // *Directions in Self-Access Language Learning*. – Hong Kong : Hong Kong University Press, 1994. – P. 157–166.
13. Brussino G. Developing a multimedia component for a foreign language course / G. Brussino // *Occasional Papers*. – No.7. – 1996. – P. 118–127.
14. Brussino G. Integrated CALL Design: Crescendo in Italia, a Language Teaching Package for Intermediate Italian Learners / G. Brussino, B. Luciano, C. Gunn // *Computer Assisted Language Learning*. – Vol 12 (5). – P. 409–426.